

*Formation of European Identity in School*  
*Формиране на европейска идентичност в училище*

## ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ КАТО СИМВОЛИКА В ПРОЦЕСА НА ФОРМИРАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКА ИДЕНТИЧНОСТ В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ

**Сийка Чавдарова-Костова**

*Софийски университет „Св. Климент Охридски“*

**Резюме.** В статията са представени възможности за информиране на учениците в начална училищна възраст за основните символи на Европейския съюз, базови знания за възникването и развитието му, понятия в контекста на т.нар. географски базирана идентичност на личността. Коментирана е спецификата на формиране на нагласи и отношения към европейската идентичност съобразно особеностите на възрастта. Представени са учебни средства, налични в интернет пространството, които могат да бъдат използвани от началния учител в неговата дейност, свързана с формиране на европейска идентичност.

**Keywords:** European Union, symbols, primary school education

Европейската идентичност, разглеждана като „идентифицирането с Европа и/или ЕС, водещо до чувство за принадлежност и емоционална привързаност към ЕС и/или Европа“ (Hristova, 2012: 219), като понятие и феномен е сложен по характер и структура многоизмерен конструкт. Той има своите политически и психологически измерения, всяко едно от които разкрива специфични негови функции, специфики и проявления, намиращи се в определени взаимовръзки и взаимовлияния. Тези измерения намират отражение и в образователни политики на държавно ниво, особено в държави – членки на Европейския съюз.

Като пример в тази насока могат да бъдат представени текстове от Закона за предучилищното и училищното образование, в който сред основните цели на образованието в България са посочени:

- „познаване на националните, европейските и световните културни ценности и традиции“ (чл.5, ал.1, т.10);
- „придобиване на компетентности за разбиране и прилагане на принципите, правилата, отговорностите и правата, които произтичат от членството в Европейския съюз“ (чл.5, ал.1, т.12)<sup>1</sup>.

През последните 15-ина години обаче в България по-скоро може да се говори за реализирани успешно практически дейности в училищна среда преди и след присъединяването на България към Европейския съюз, отколкото за сериозен теоретичен интерес от страна на педагогическата наука към тази проблематика. За разлика от вниманието, отделяно на мястото на етническата и религиозната идентичност в образователна среда, особено в интеркултурен аспект, педагогическите специфики на процеса на формиране на европейска идентичност (в т.ч. в контекста на Европейския съюз) сякаш остават по-незабележими и непровокиращи изследователски усилия (с малки изключения).

В статията акцентът ще бъде поставен върху някои аспекти на **педагогическото измерение на процеса на формиране на европейската идентичност** (във възрастовата група на децата в началното училищно образование), свързани със символите и държавите на Европейския съюз в контекста на т.нар. **географски базирана идентичност на личността**. От една страна, това измерение следва **пряко политическото и психологическото, доколкото е детерминирано от тях като съдържание и процес**. От друга страна, то самото оказва влияние върху тях в случаите, когато съдейства за реализиране на **процеса на формиране на идентичността – в образователна среда чрез обучението, и във възпитателен план** – чрез оказвани влияния върху формиране на ценности, мотиви, нагласи, отношения към идентификацията с „европейското“ (в училищна или извънучилищна среда).

Формирането на европейска идентичност в образователна среда има своята несъмнена значимост в съвременното развитие на България не само в политически, но и в личностен контекст.

От една страна, европейската идентичност, определяна още като „метаядентичност“ (Sotirova, 2010), е тясно свързана с „идентификацията с Европа“ в контекста на т.нар. „колективен компонент“ на идентичността, изразяващ се в ориентирането на индивидите към принадлежност в група или групи (реални или въображаеми) върху определен тип идея за общност <sup>7)</sup>.

Специфична черта на такива „колективности“ е, че те „зависят от контекста и могат да бъдат съставени от различни елементи“, поради което днес се счита, че е „по-точно да се говори за мозайка от ситуационноспецифична идентичност, отколкото, че идентичностите са вгnezдени една в друга“<sup>7)</sup>. Такаъв тип разбиране за идентичността – като „мозайка“, предполага отчитането на нейната „мултидетерминираност“, която „поне отчасти е под контрола на индивида в качеството му на активен субект“<sup>7)</sup>.

От гледна точка на териториалността, **географски базираната идентичност на личността** може да бъде свързана с различни пространства – локално, регионално, национално, европейско, глобално. Приема се, че е „по-точно географски базираната идентичност да се схваща като „мозайка“, в която различни нива от географската ориентация стават релевантни съобразно

контекста“, а не са „категории, вгнездени една в друга като в руска матрьошка“. Подчертава се и фактът, че географски базираната идентичност **може да бъде в отношения с различни други типове колективни идентичности, свързани с пола, сексуалността, етничността, езика, социалната класа, присъединяване към организация или политическа партия** и др., като всяка една от тях, „в зависимост от контекста“, може да бъде „най-значимата“ за индивида в определен период<sup>7)</sup>.

По отношение на идентичността „европеец“ се отбелязва, че не е голям броят на хората, които биха я поставили на първо място при определянето на своите идентичности. По-възможно е това да се случи от представители на „политически, административни и икономически елити“. В определени „специфични контексти“ тази идентичност може да бъде изведена на преден план – например при „пътуване в чужбина или откриване на себе си типизиран като „европеец“, или осъзнаване на гражданството и/или правото на престой, провокирано от представител на граничен контрол“<sup>7)</sup>.

В училищна среда процесът на формиране на европейска идентичност, в частност – идентичност на граждани на Европейския съюз, предполага по необходимост **формирането на географски базирана европейска идентичност в контекста на политическата териториалност**. Това означава: усвояване от учениците на определен тип знания за Европейския съюз, развитие на умения за прилагане на тези знания, формиране на нагласи и отношения, свързани с принадлежността към Европейския съюз.

Дейностите с учениците в тази насока могат да бъдат разглеждани в контекста на **подготовка за осъществяване на оптимални интеркултурни взаимоотношения между живеещи в различни европейски страни хора, като част от реализацията на интеркултурното възпитание и образование в училищна среда и формирането на интеркултурна компетентност**. По-конкретно, в начална училищна възраст педагогическата дейност в това направление трябва да се съобразява с основното изискване за „формиране на приемлива хуманна и подкрепяща децата интеркултурна среда, в която те биха могли свободно, без всякакви ограничения да усвояват система от знания, обогатяващи представата им за света; да изявяват себе си (съхранявайки и развивайки чувството си за самоценност); да изграждат приятелства и умения за пълноценно общуване в различен образователен и социален контекст както на майчиния си език, така и на официалния език за страната“ (Vasileva, 2009: 124). Ето защо формирането на интеркултурна компетентност в началната училищна възраст предполага „моделиране и управление на образователната реалност в няколко направления: **формиране на положителни личностни качества**, които определят съдържанието и интензитета на взаимодействията с детето с околната среда: приемане на различията в социокултурното пространство; проява на съпричастност, емпатия, добронамереност, любов към околните, търпение, отговорност и др.;

**развиване на способност да осъществяват адекватен диалог в разнообразното социокултурно пространство:** да регулират изразяването на позиция, да я променят, както и умение да я отстояват, да разбират чувствата на другите, да разбират и управляват собствените си чувства, да преодоляват възникващите конфликтни ситуации, да признават правото на другия да бъде самият себе си; да разпознават конкретните изисквания на социалния контекст, в който се обучават и се реализират“ (Vasileva, 2009: 131).

Изхождайки от основната характеристика на детското съзнание в начална училищна възраст – синкретичността, от предимствата, които има изкуството в различните му форми за предаване – усвояване на знания и емоции, свързани с възприемането на информация за мултикултурния характер на обществото, за тази възраст се препоръчва **емоционалното възприемане да не бъде пренебрегвано за сметка на рационалното**. От тази гледна точка, като особено подходящи се посочват такива педагогически форми като празници, фестивали, дни на отделни етнокултурни общности, разиграване на сюжетно-ролеви игри, драматизации, дейности като пеене, танцуване, слушане на музика, рисуване, запознаване с кулинарното изкуство на различни народи и т.н. (Dimitrov, 2002: 42, 43).

Посочените специфики на възрастта и педагогическите възможности за формиране на европейска идентичност в контекста на интеркултурната компетентност естествено насочват вниманието към основния въпрос: какво могат да научат децата в начална училищна възраст за Европейския съюз с цел формиране на географски базирана европейска идентичност? Явно е, че те биха могли да усвоят **базови знания, свързани с началото и развитието на Европейския съюз**, както в рамките на отделни учебни дисциплини, така и в часа на класа, по-конкретно:

- възникване на идеята за Европейския съюз;
- имена, свързани със създаването на Европейския съюз;
- създаване на Европейския съюз;
- символи на Европейския съюз;
- граници на Европейския съюз;
- държавите в Европейския съюз;
- европейско гражданство.

Усвояването на такъв тип знания обаче не е достатъчно за формирането на европейска идентичност. Ако те не бъдат **осмислени и преживени през призмата на личностната мотивация и чувства на децата**, ще бъдат възприемани и възпроизвеждани като поредица от факти, дати, имена, образи, които обаче няма да имат **личностна значимост, която е очакван резултат от осъществен процес на формиране на какъвто и да е тип идентичност**.

Ето защо е толкова важно в процеса на педагогическо взаимодействие в училище да се помисли как могат да бъдат осъществени дейности, насочени

към формиране на нагласи и отношения към Европейския съюз, съобразени с възрастовите особености на децата, напр.:

- формиране на позитивни нагласи **към разнообразието** в различните му измерения в рамките на един мултинационален съюз;
- формиране на **усещане за общност и сходства** между държави, езици, културни особености;
- формиране на чувство за **европейска идентичност**;
- формиране на убеждения за ценността на такъв съюз за поддържане на **мир в Европа**.

С цел подпомагане на учителите да постигат посочените педагогически задачи, са подготвени редица материали от Европейската комисия, които са достъпни в интернет и могат да бъдат ползвани от учителите в тяхната работа с децата в т.нар. **Кът на учителя и Детски кът**.

За възрастовата група деца до 9 години са разработени следните материали, подходящи за формиране на географски базирана европейска идентичност: „Единни в разнообразието“ – брошура и плакат, 2014; „Ти и Европа“ – брошура, 2014; „Оцвети Европа!“ – книжка за оцветяване<sup>8)</sup>. Подходящи за деца в начална училищна възраст са и материалите „Да опознаем Европа!“ – брошура, 2014, и „ЕС – За какво става въпрос?“ – уебсайт, подготвени за възрастовата група 9 – 12 години<sup>4)</sup>.

При преподаването на знания за Европейския съюз в начална училищна възраст трябва да бъдат съблюдавани основни дидактически принципи, като:

- **достъпност** на представяната информация, в т.ч. оптимален обем от гледна точка на **познавателните възможности** на децата – понятия, имена, дати, места;
- **нагледност**, за да може по-лесно да бъде възприета историческата и друг тип информация от децата;
- **активност** – децата да бъдат провокирани чрез слово и образ към вербално и невербално участие в различни по характер дейности.

Като илюстрации могат да бъдат представени два примера за достъпност от учебното помагало „Да опознаем Европа!“. Първият е подходящ за постигане на позитивни нагласи на базата на общото и сходствата към европейската принадлежност, а вторият – за представяне на историческа информация, съдържаща факти, имена, дати:

*„Ние, европейците, сме от много различни държави с различни езици, традиции, обичаи и вярвания.*

*Ала въпреки това ние сме едно цяло — като голямо семейство, по най-различни причини.*

*Ето някои от тях.*

- *Живели сме заедно на този континент в продължение на хиляди години.*
- *Между езиките, които говорим, често има връзка.*

– Много хора във всяка държава са потомци на хора от други държави.  
– Нашите традиции, обичаи и празници често имат общ корен.  
– Познаваме и обичаме прекрасната музика, изкуство, много пиеси и приказки, които народите от цяла Европа са ни дали през вековете.  
– Почти всички в Европа вярват в такива принципи, като честност, добросъседство, свободата на личното мнение, взаимно уважение и грижа за хората в нужда.

– Затова обичаме онези специални неща, които отличават собствената ни страна и регион, но и общото, което имаме като европейци.<sup>“3)</sup>

„Втората световна война свършила през 1945 г. Тя започнала в Европа и била време на ужасни разрушения и убийства. Как биха могли ръководителите на европейските държави да попречат това да се случи отново? Необходимо бил наистина добър план, неизпробван никога преди.

Един французин на име Жан Моне много мислил за това. И осъзнал, че една страна се нуждае от две неща, преди да започне война: желязо, за да произвежда стомана (от която се правят танкове, оръдия, бомби и т.н.), и въглища, които да захранват с енергия заводите и железниците. В Европа имало много въглища и стомана – затова европейските държави толкова лесно можели да произвеждат оръжия и да воюват.

И Жан Моне предложил много дръзка идея. Правителствата на Франция и Германия (а може би и на други европейски държави) повече да не развиват своя собствена минна и стоманодобивна промишленост. Вместо това тази промишленост трябвало да се организира от хора от всички заинтересовани държави, които щели да седнат на масата, да обсъждат и да решават всичко заедно. Така войната помежду им ставала невъзможна!...<sup>“3)</sup>

Посочените откъси съответстват на две от целите, отбелязани в Ръководството за учителя, а именно: „Да се формира разбиране у младите хора за общата европейска история и общия път на развитие. Да се разположат в този контекст основаването и развитието на ЕС.“ Всъщност **историческото знание е в основата на формирането на географски базираната европейска идентичност**, независимо как се нарича учебният предмет в училище, в рамките на който може да се интегрират такъв тип знания.

Формирането на европейска идентичност изисква усвояване на **информация за основните символи** на Европейския съюз, чрез които той бива отграничаван и наименуван. За децата това е особено важно знание, тъй като то е свързано с **формирането на понятия, усвояване на тяхното съдържание и дешифриране на символна информация**, нужна за тяхната адаптивност и социализация в европейски контекст.

Изхождайки от необходимостта от усвояването на символите на Европейския съюз, могат да бъдат дефинирани няколко основни педагогически задачи:

– децата да могат да **разпознават** основните символи на Европейския съюз: девиз, знаме, химн, основна валута, Ден на Европа;

– децата да могат да **сравняват** основните символи на Европейския съюз **с основни символи на държавите членки**: знаме, химн, валута, национални празници;

– децата да бъдат **включени активно в организирани дейности**, свързани със символите на Европейския съюз.

В улеснение на учителите има различни предложения за интегриране на такъв тип информация в процеса на обучение в началните класове, подробно разработени като педагогически средства от Европейската комисия, достъпни на посочените по-горе Кът на учителя и Детски кът.

Във връзка с **химна** на Европейския съюз този символ може да бъде усвоен и коментиран както в обучението по музика, така и в час на класа, в зависимост от това дали децата вече са изучавали, или не „Ода на радостта“ – химна на Европейския съюз, на български или на друг език. В учебното помагало „Да опознаем Европа!“ например има кратък текст, към който има възможност за слушане на химна: *„Европа има свое знаме и свой химн — „Ода на радостта“ от Деветата симфония на Бетовен. В оригинала се пее на немски, но когато се изпълнява като европейски химн, няма думи – само музика. Можете да го чуете в интернет:*

[http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/anthem/index\\_bg.htm](http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/anthem/index_bg.htm)<sup>(3)</sup>

Овластяването на друг символ на Европейския съюз – **еврото** като основна валута, би могло да се осъществи както в часовете по математика, така и в часа на класа или други учебни предмети. Такава цел може да бъде декомпозирана на конкретни педагогически задачи, като:

– децата да могат да **разпознават** банкноти и монети на държавите с основна валута еврото;

– да се коментира какво е **изобразено** на банкнотите и монетите, да се акцентира на **националната символика**, отразена върху тях;

– да се покажат при възможност реални банкноти и монети, с които децата да се запознаят в час;

– да се **сравни** стойността на еврото с други национални валути на държави в Европейския съюз;

– децата да **осмислят значението** на еврото за **европейската идентичност**.

Учителите могат да ползват разнообразие от материали, достъпни в интернет, които чрез слово и образ, динамична анимация, под формата на кратки филми онагледяват темата за еврото.<sup>9)</sup> Всички материали са адаптирани към възрастовата специфика на аудиторията, изключително много онагледени, с достъпна за децата реч. Децата могат да участват активно в интерактивната игра EURO RUN<sup>10)</sup>, която по занимателен начин се осъществява усвояване на знания за обоевропейската валута.

Овластяването на такъв тип знания има конкретна практическа приложимост. Част от децата вече са пътували в страни от Европейския съюз, други имат роднини (родители, братя и сестри, други родственици), които работят и живеят в такива страни. Тези деца вече имат непосредствени или опосредствани представи за това какво е да се пребивава и живее за по-кратко или по-продължително време в чужбина. Това е добра основа за осмисляне и осъзнаване в перспектива на личното измерение на европейското гражданство, за формиране на **усещане, че то не е някъде „там“**, а може да бъде свързано с живота на всеки български гражданин.

Като пример за начало на дейности по посока осъзнаване на европейското гражданство може да бъде посочен следният текст от учебното помагало „Да опознаем Европа“:

*„Жителите на ЕС са свободни да живеят, да работят или да учат във всяка държава от ЕС, която си изберат, и ЕС прави всичко възможно хората лесно да местят дома си от една държава в друга. Когато минавате границите между повечето държави в ЕС, вече нямате нужда от паспорт. Студентите и младите хора в ЕС са насърчавани да учат или да преподават известно време в друга европейска държава“<sup>3)</sup>*

В такава насока са дейности, насочени към усвояване на знания за **държавите в Европейския съюз**. Децата в начална училищна възраст биха могли да получат информация – отговор на въпросите:

- Кой са държавите – членки на Европейския съюз?
- Къде се намират на географската карта на Европа?
- Кой са столиците на тези държави?
- С какво могат да бъдат асоциирани тези държави, какво е най-характерно за тях?

От учителите се очаква:

- да подберат съдържанието, което ще използват по време на учебния час (по учебен предмет или час на класа);
- да изберат символите, отразяващи характерни особености на съответната страна, върху които да акцентират по време на часа;
- да бъдат готови и с допълнителни въпроси, които могат да възникнат от страна на децата, по отношение на някои елементи от изобразеното на картините.
- може да се изберат два подхода при представяне на страните:
  - от тези, които са по-близо географски до нас (например Гърция);
  - от тези, за които децата имат познавателен опит – пряк или непряк (например Испания) (посещение в страна, разкази от родители, роднини или други хора, наблюдавано по телевизия и др.).

Учебно средство, което би улеснило работата на учителите, е „Единни в разнообразието“ – илюстриран учебен материал, който съдържа основна информация за държавите в Европейския съюз<sup>5)</sup>.

Това учебно средство е много добре адаптирано към познавателните способности на децата от начална училищна възраст. То е богато илюстрирано, с различни възможности за разнообразие от методически похвати от страна на учителите. Съдържа изображения на картата на всяка страна с обозначение на големината, наименованието на столицата ѝ, знамето, броя на населението, основни символи – знаме, герб, парична единица, и характерни особености (всяка от тях илюстрирана чрез изображение и назована с думи). Част от тях са много близки до сетивния опит на децата от начална училищна възраст и могат да бъдат добра основа за формиране на познавателни интереси, насочени към спецификите на държавите в Европейския съюз. Ето някои примери:

1. Сред характерните особености на държавата Белгия са посочени: изображение на Смърф – герой от комиксите, създаден от Пейо – белгийски художник и сценарист; гофретата – като типичен белгийски сладкиш; фунийка пържени картофи с майонеза; символът на Валония – Валонският петел; белгийският шоколад; мидите – като типично белгийско ястие, и т.н.

2. Сред характерните особености на държавата Испания са посочени: домати като зеленчук, внесен от Мексико през XVI в.; вятърна мелница от Ла Манча; Дон Кихот де ла Манча и Санчо Панса; танцорка на фламенко с касанети и т.н.

3. Сред характерните особености на държавата България са посочени: киселото мляко – като типична местна храна; слънчогледът – като широко разпространено растение; народен музикант с гайдата си; празникът Баба Марта и т.н.<sup>5)</sup>

Последният пример е подходящ и за дискутиране на статуса на България като една от държавите членки на Европейския съюз – как представители на другите страни ни възприемат, с какво се отличаваме от тях, което е добра основа за дейности в контекста на патриотичното възпитание.

Достъпни за учителите в интернет са и други учебни материали, подходящи за самостоятелна работа на децата, дори и за тези от I клас. Като пример може да бъде посочено учебното помагало „Ти и Европа“<sup>(8)</sup> с основни акценти върху:

- имената и столиците на държавите – членки на Европейския съюз;
- контурна карта и знамето на всяка от държавите;
- представяне по една много характерна специфика на всяка държава чрез изречение (напр. „В България пишем на кирилица“; „Знаеш ли къде се намира Малката русалка на Андерсен?“; „Символът на Ирландия е трилистна детелина“; „Гърция е родината на театъра и на Олимпийските игри“; „Маргаритката е националното цвете на Латвия“; „Финландия е родината на Дядо Коледа“, „Моята страна има формата на ботуш“ и т.н.).

При работа с по-големи деца учителите могат да осъществят представяне на държавите в ЕС като цяло:

– могат да бъдат представени всички държави в ЕС (например върху географска карта) – в съпоставителен план с останалите европейски държави;  
– може да се представи карта на Европа с държавите членки, както и държави кандидатки и потенциални кандидатки.

В работата на учителя могат да бъдат дефинирани няколко основни задачи:

- определяне на мястото на отделните държави сред останалите членки на ЕС;
- определяне на граничещи държави;
- определяне на границите на ЕС в Европа;
- определяне на държавите, които са изяви́ли желание да бъдат в ЕС и евентуално биха могли да бъдат в ЕС.

При преподаването на знания за Европейския съюз възникват някои методически въпроси:

1. Да се прецени коя/кои от 28-те държави членки на Европейския съюз ще бъдат представени в рамките на учебния час с оглед на реалното време, с което се разполага.

2. Добре би било да се проведат няколко последователни часа по тази тема (в часа на класа), за да има достатъчно време да се обърне внимание на отделните държави – децата да могат не само да запомнят основната информация, но тя да подпомогне осъществяването на сравнения, които да правят между държавите, търсейки прилики и разлики.

3. Да се използва оптимално **личният опит на децата**, който да се интегрира подходящо в работата в часа. Децата, които са посещавали някои от държавите, могат предварително да бъдат помолени да се подготвят, да донесат сувенири, да покажат снимки, да разкажат за своите впечатления.

Какво още би могло да се каже по разглежданата тема? Докато в методически план учителите могат да разчитат на голямото богатство от ресурси и насоки за работа с децата по теми, свързани със символиката и държавите на Европейския съюз, достъпни в интернет пространството, все още има какво да се коментира по отношение на методологията на педагогическия процес. Такъв тип констатация изглежда парадоксална, доколкото методиката би трябвало да следва съответна методология, която да определя нейните характеристики. Това може би е основното предизвикателство днес от педагогическа гледна точка, а именно – изработването на методология/методологии за формирането на европейска идентичност, които да стоят в основата на обосноваването и структурно-съдържателното оформяне на цялостни методики в тази насока. Тези методологии би трябвало да интегрират в себе си основания, изведени от научни области, като социология, политология, европеистика, психология, икономика, география, пречупени през призмата на педагогическата специфика на обучението и възпитанието. Работата в такава перспектива би подпомогнала отстояването на необходимостта от формиране на общоевропейска идентичност и

мотивирането на учителите и всички останали, осъществяващи педагогически функции, да реализират дейности в тази насока. Защото сега сякаш е по-лесно да се отговори на въпроса „Как?“ (може да се формира европейска идентичност) – основен въпрос на методиката, отколкото „Защо?“ (е необходимо да се формира европейска идентичност чрез педагогически ориентирана дейност) – основен въпрос на методологията.

### БЕЛЕЖКИ

1. Закон за предучилищното и училищното образование. Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.
2. Проект „Насърчаване на високи постижения в преподаването и научните изследвания в областта на изучаването на теми, свързани с ЕС, в началното и средното училище чрез цифрови и виртуални инструменти (EU PETR)“ (ERASMUS +, Jean Monnet Action), реализиран от СУ „Св. Климент Охридски“.
3. Да опознаем Европа! (2014) Европейски съюз. – [http://europa.eu/teachers-corner/9\\_12/index\\_bg.htm](http://europa.eu/teachers-corner/9_12/index_bg.htm), 13.02.2016.
4. Да опознаем Европа! – книжка и образователна онлайн игра за деца от 9 до 12 години. Ръководство за учителя. – [http://europa.eu/teachers-corner/9\\_12/index\\_bg.htm](http://europa.eu/teachers-corner/9_12/index_bg.htm), 13.02.2016.
5. Единни в разнообразието: – [http://europa.eu/teachers-corner/recommended-material/index\\_bg.htm/](http://europa.eu/teachers-corner/recommended-material/index_bg.htm/)
6. Европейски ъгъл. eTwinning – [https://www.etwinning.net/bg/pub/news/european\\_corner.htm](https://www.etwinning.net/bg/pub/news/european_corner.htm), 27.03.2016.
7. The Development of European Identity/Identities: Unfinished Business. A Policy Review (2012). European Commission. – [https://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy\\_reviews/development-of-european-identity-identities\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/development-of-european-identity-identities_en.pdf), 9.02.2016.
8. [http://europa.eu/teachers-corner/0\\_9/index\\_bg.htm](http://europa.eu/teachers-corner/0_9/index_bg.htm)
9. Като пример може да бъде посочен краткият филм „EURO RUN“ за деца на възраст 9+, достъпен на: - <http://www.novite-evrobanknoti.eu/%D0%9E%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D0%B8-%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%82> 27.03.2016.
10. Пак там.

### REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

Dimitrov, Iv. (2002). Psihologicheski i obrazovatelni izmereniya na multikulturalizma v detsko-yunosheskata vazrast. *Strategii na*

- obrazovatelna i nauchnata politika. Izvanreden broj.* [Димитров, Ив. (2002). Психологически и образователни измерения на мултикултурализма в детско-юношеската възраст. *Стратегии на образователната и научната политика*. Извънреден брой].
- Hristova, P. (2012). Evropeyska identichnost. V: *Az sam grazhdanin na Evropeyskiya sayuz*. Uchebno pomagalo. Sast. I. Shikova, UI "Sv. Kliment Ohridski", Sofia. [Христова, П. (2012). Европейска идентичност. В: *Аз съм гражданин на Европейския съюз*. Учебно помагало. Съст. И. Шикова, УИ „Св. Климент Охридски“].
- Sotirova, M. (2010). Interkulturnost i identichnostni transformatsii – pedagogicheski proektsii. *Pedagogika*, 6. [Сотирова, М. (2010). Интеркултурност и идентичностни трансформации – педагогически проекции. *Педагогика*, 6].
- Vasileva, Em. (2009). Formirane na interkulturna kompetentnost v nachalniya etap na obuchenie. V: *Mrezha za interkulturen dialog i obrazovanie: Turtsia – Balgaria*. Sofia: Izd. „Format Vizhan“. [Василева, Ем. (2009). Формиране на интеркултурна компетентност в началния етап на обучение. В: *Мрежа за интеркултурен диалог и образование: Турция – България*. София: изд. „Формат Вижън“].

## EUROPEAN UNION AS A SYMBOL IN THE PROCESS OF EUROPEAN IDENTITY FORMATION IN THE PRIMARY SCHOOL EDUCATION

**Abstract.** In the paper, different possibilities are presented to inform primary school pupils about basic symbols of the European Union, initial knowledge of its beginning and development, notions in the context of the geographic-based personal identity. The specificity of the formation of attitudes to the European identity is commented accordingly the age peculiarities. Internet learning tools that could be used from the primary school teachers in their work directed to the formation of European identity are presented.

✉ **Prof. Siyka Chavdarova-Kostova, DSc**  
Faculty of Education  
University of Sofia  
Sofia, Bulgaria  
E-mail: schkostova@abv.bg